

BLAŽE MINEVSKI

Blaže Minevski (1961), prozaist in novinar-poročevalec. Dela v redakciji časopisa "Nova Makedonija" v Skopju. Objavil je naslednje knjige: *Solze v očetovih očeh* (kratke zgodbe, 1984), *Nizke vaje* (kratke zgodbe, 1988), *Zaseda belemu snu* (kratke zgodbe, 1993), *Ledeno oko* (kratke zgodbe, 1995), *Balkan za otroke* (roman, 1996), *Morali smo se fotografirati, še preden smo se začeli sovražiti* (roman, 1998), *Sezona regrata* (Racinova nagrada za najboljše prozno delo). Njegove kratke zgodbe so prevedene v angleščino, francoščino, španščino, bolgarščino, turščino, albanščino, srbsčino in slovenščino. Piše tudi drame (*Nekdanji ljudje*, 2000), ki se uprizarjajo na odrih makedonskih gledališč.

Balkan za otroke

Prihod kina Balkan je bil za vse velik dogodek. Že zjutraj so kopali otroke, zapirali osle, da ne bi rigali med razpletom, ter z izvirske vodo osveževali dvorišče in ulice okrog kulturnega doma Ano Balabanov. Ljudje so se začeli tiho zbirati pred stavbo že kako uro pred začetkom projekcije, s seboj so prinašali raznovrstne stole, klopi in blazine. Dvorana, v kateri so prikazovali filme, je bila prazna, zato je moral vsak s seboj prinesiti nekaj, na čemer bo sedel med predvajanjem. Takoj ko so vstopili, so tisti z manjšimi stoli sedli spredaj, ostali pa so se razvrstili po višini od odra do vrat, mnogokrat so nekateri ostali na drugi strani vrat, v veži. Od tam so lahko videli le košček platna, toda tudi to je bilo dovolj, da so razumeli sporočilo.

Filmi, ki so prihajali v Bobovo, so bili največkrat zelo stari, razrezani, preluknjani in ožgani, besedilo pa se je ves čas

predvajanja dobesedno sprehajalo gor in dol po platnu in stenah, tako da so ga morali gledalci iskati tudi na stropu. Pred polnočjo so se vsi molče vračali domov, stoli pa so še dolgo v noč udarjali ob ograje, temna vrata in ozke ulice. Ljudje so se vračali v realnost, ponoči so se mučili zaspiti, ležali so na hrbtu in obračali glave, da bi našli besedilo, ki je bežalo po stenah, videli pa so samo nekakšno migetanje.

To so bile tako imenovane navadne projekcije. Obstajale pa so tudi posebne projekcije. Kino je enkrat mesečno prišel tudi nenajavljen – izključno na željo in po zaslugi Nona Besonova, ostarelega kinooperaterja in izkušenega pijanca. Prispel je že zjutraj. Tako je s kamni podložil kolesa službenega džipa in nanj obesil karton, na katerem je pisalo "Balkan" za otroke. To je z drugimi besedami pomenilo, da si film lahko ogledajo samo otroci. Pozneje sem izvedel, da je Besonov to počel samo zato, da je lahko v miru pil in metal steklenice po dvorani. Če se mu je zahotelo, je lahko tudi spal. Če se mu je ljubilo, je zamenjal kolute. Otroci pa so se zabavali tudi takrat, ko so namesto filma na platnu zagledali svoje ročice in ušesa.

Posebne projekcije so se začele popoldne, končale pa pred mrakom. Nekatere filme je zavrtel večkrat, predvajal je tudi take, ki so izgledali kot novi samo zato, ker jih je Nono Besonov zavrtel od konca do začetka ali pa ker so bili narobe prevrteni. Sicer pa ni sam nikoli preveril, kaj se vrti na projektorju. Dve uri smo z iztegnjenimi vratovi gledali, kako so ljudje hodili po stropu in poslušali Nona, ki je vreščal, zlektnjen na praznih steklenicah žganja. Največkrat je bil tako pijan, da ni vedel niti tega, na kateri steni je platno. Take projekcije so bile zame najbolj zanimive. V njih so se močnejši vračali nazaj, šibkejši so skrčenih obrazov prihajali naprej, strah pa je izginil. Šele ko je silak sedel, šibkejši pa se je skril v kako luknjo, je Nono na hitro prevrtil zgodbo in spet je bilo vse kot v navadnih filmih. Potem je v temi plosknil z rokami in glasno zakričal, naj se ne ustrašimo pokanja. "Vsi filmi s pokanjem so delani za zmagovalce. Zato se bo vse dobro končalo!" je rekel s kot pipo majhno steklenico v ustih.

O filmih, v katerih je bilo vse pomešano, obrnjeno na glavo in nič podobno resnici, sem vedno pripovedoval svojemu dedku, ta pa si je po njihovi predlogi takoj izmislil pripovedi o Bobovu in pokal od smeha. Ko je izvlekel svojo zobno protezo, je rekel, da je življenje mnogo lepše, če gre skozi napravo Nona Besonova. Ničesar ni treba jemati kot resnico, pa je še vedno življenje. "Pomisli," je rekel ded, "pomisli, da bi naša zgodovina prišla v roke Nonu Besonovu. O, kako bi bilo to lepo in smešno!" je govoril s smokve, ki jo je enkrat letno obiral, da bi za nas in za goste skuhal črni džem. Vedno si je želel, da bi izumili napravo, v katero bi lahko vstavil cel Balkan, potem pa bi sedel v temnico in užival med gledanjem zmedene vojske in besed, ki so se izgubile v hribih. Mojemu dedu so bile vse vojne smešne. Vse je bilo smešno mojemu dedu, bobovskemu izumitelju neuporabnih strojev.

V filme *None Besonova* so včasih vstopali tudi otroci – eni z ene, drugi z druge strani platna. Ko je on spal, so otroci tekali po temi, goltali prah, ki se je kot lij razlegal od platna na steni do luknje v črni napravi, od koder je prihajal. Skozi ta lij iz raznobarvne svetlobe se je pretakalo mnogo ročic, ki so skušale prijeti zajce, mačke, borce, opice, ki so tekali po stenah. Pri tem so otroci glasno kričali, slike pa so govorile, kot da bi bile žive.

Najmlajši so upogibali in stegovali vratove, da bi sledili filmu, ki je hodil po stenah in stropu, ker je Nono Besonov brezbrizno spal naslonjen na napravo, ki je šeleste razprševala prah po sobi. Kar pa ni bilo moteče. Otroci so uživali, ker so v filmih, ki jih je samo za njih v Bobovo prinašal Nono, mrtvi naenkrat oživel! Umorov je bilo, kolikor si hotel, toda niti en sam ni bil dokončen. Smrt je bila smešna, saj se je vedno podvajala. Verjetno zato, da bi življenje naredila bolj zanimivo.

Čeprav je Nono Besonov, ki je v ustih kot pipo držal steklenico, rekel, da je vse, kar gledamo, narisano, mu seveda nismo verjeli. "Kako lahko nekdo nariše nekaj, kar je živo?" smo mu odvrnili in se smejali. Tudi on se je prav tako glasno zasmel in z zobmi potrkal po steklenici.

V temi še na steni vsi umirajo od zabave, na klopi, ki jo je moj ded podedoval od svojega deda med mladoturško revolucijo, sva sedela Elena in jaz. Na desni strani klopi je ležal lažen zemljevid s skritim zakladom. Ona je med gledanjem filma sedela ravno na tem zemljevidu in bolehalo za prvimi ženskimi boleznimi. Verjetno je mislila na Borisa, ki že eno leto niti za vikend ni prišel v Bobovo. Prisegla je, da se bo ubila, če jo bo Boris nehal ljubiti. V temi sem se čisto po naključju dotaknil njene potne roke, zadrhtela je, kot da bi se je dotaknil kak neznanec iz filma. Hotel sem jo objeti, da bi se ustrašila, a je bila zame prevelika. Moja roka ni segla do njenega vratu. Umaknila se je in še naprej drhte zaverovano gledala film. Vedela je, da se v filmu *None Besonova* nikoli ne umre dokončno, a je vendarle trepetala za tiste, ki jih je zalezovala smrt.

"Ko bi lahko povrnila vse mrtve, ki sem jih ljubila ..." je zašepetala.

"Lahko jih povrneš," sem rekel jaz.

"Ko bi bilo mogoče, da bi se vrnili? Da bi se vse začelo od začetka," je rekla ona.

"Je mogoče! Ali bi bil potem lahko tukaj tudi jaz?" sem rekel.

"Glej! Kazen nikoli ne prepreči tragedije! Kazen vedno pride šele zatem!" je zašepetala.

"Jutri bom oživil deda," sem rekel.

"Kako? Boš narisal, da smrt ni resnična?" je vprašala.

"Boš videla! Smrt se lahko obnovi, tako kot se obnavlja življenje," sem zaključil, končal se je tudi film, čeprav se je Nono Besonov še vedno mučil, da bi namestil kvadrat, ki je migetal, pritrtjen na zidu. Kdo ve, kako je spravil film v projektor, ko smo odšli. V ozkih uličicah, med ulico lip in ulico divjih kostanjev, so iz teme stoletnih dreves kot senca pred nas padli dolgi ženski lasje. Lasje so naenkrat padli pred Eleno, ona pa se je kriče privila k meni. Iz rok sem spustil klop z zemljevidom. Padla je na kamnita tla in nekajkrat poskočila kot žaba.

"Ne bojta se piščančka! Jaz sem – teta Jesenka Barbarska! Ali me nista spoznala po vonju?! Umila sem si jih s sokom limone in vijolic! Dišijo?" je vprašala, ko je pobirala svoje lase s kamnitih tal. "Morala sem vaju poiskati! Tvoja mati je umrla!" je rekla in prijela Eleno za roko. Elena se ji je preplašeno izvila, zakričala in se zgrudila na kamnita tla. Na naju je padlo na desetine divjih kostanjev.

"Počakaj!" je zavpila Jesenka Barbarska.

"Čarovnica!" je zakričala Elena in se plazila po tleh.

"Zakaj ti ni povedala?" je za nama, zasopla kot pes, rekla Jesenka. "Morala bi ti povedati!"

"Kaj naj bi povedala?" sem vprašal jaz in še enkrat vrgel klop na kamnita tla.

"Da je Aleksandar Belibikov njen oče!" je odgovorila Jesenka. "Da je Boris njen brat!" je rekla. "Boris bo to izvedel. Nekega dne bo dobil moje pismo z rdečim pečatom!" je še dodala Jesenka in izginila v senci cerkve.

Tisto noč smo brez uspeha poskušali izvleči Elenino mamo iz kostanjeve dupline. Zjutraj se je izvlekla sama. Položili smo jo na mizo in oblekli v najlepšo obleko, ki je miši še niso zglodale. Ko sem šel po popa, je Elena z nje strgala obleko. Popoldne so njeno mater Marijo pokopali v sivem plašču njenega pokojnega moža. Samo malo zatem se je na dvorišču Belibikovskih na akaciji obesila Elena. V zobeh je držala pismo z rdečim pečatom. Ni počakala, da bi ji rekel, da se smrt obnavlja tako, kot se obnavlja življenje. Odločila se je pustiti me samega, da oživim deda in da sam preplavam temno reko. O bog, kakšno je to migetanje, ki me razliva po stenah v Bobovu kot pozabljen film!

